

(Online) ISSN 2424-6034

PAMOKOS EUROPAI – HIBRIDINĖ RUSIJOS AGRESIJA¹

2014 m. Rusijos įvykdyta Krymo aneksija ir parama Rytų Ukrainos separatistams dažniausiai yra asocijuojamos su hibridinio karo koncepcija. Ši karo forma dėl tokiam karui būdingo karinių ir nekarinių priemonių kompleksiškumo bei jų specifinio ir dažnai užslėpto (netiesioginio) panaudojimo nusipelnė nemažo analitikų ir praktikų dėmesio. Nors hibridinis karas Ukrainoje tapo vienu iš įdomesnių tyrimo objektų, ypač svarbu yra ne tik gebėti suprasti šio karo bruožus, bet ir stengtis perimti pačių ukrainiečių šio konflikto suvokimą ir tiesioginę patirtį. Ukrainiečių politikos ir saugumo ekspertas Evgeniy Magda knygoje *Russia's Hybrid Aggression in Ukraine: Lessons for Europe* mus įtraukia į diskusiją apie Rusijos hibridinės agresijos išskirtinumą, Ukrainos padarytas esmines klaidas ir įgytą patirtį. Reikia pripažinti, kad knygos pavadinimas yra intriguojantis ir ypač žadinantis smalsumą skaitytojo, kuris ne tik siekia geriau suprasti Rusijos agresyvumą, bet ir stengiasi perprasti tiesiogiai konflikte dalyvaujančios šalies patirtį, problemas, sunkumus ir taip atsakyti į klausimą, kaip ir kiek visa tai yra naudinga Europai ar konkrečiai paties skaitytojo valstybei.

Rusijos hibridinės agresijos prieš Ukrainą samprata knygoje formuojama remiantis teoriniu aspektu, kurį autorius papildė pasaulinės karybos istorijos pavyzdžiais, Sovietų Sąjungos ir šiuolaikinės Rusijos patirtimi iki konflikto Ukrainoje pradžios. Laikomasi pozicijos,

¹ Magda Evgeniy, *Russia's Hybrid Aggression in Ukraine: Lessons for Europe*, Kiev: Kalamar, 2017, p. 284.

Магда Евгений, *Гибридная агрессия России: уроки для Европы*, Киев: Кламар, 2017, p. 284.

kad toks analizės ir aiškinimo būdas gali padėti geriau suprasti kylančias hibridines grėsmes ir rimčiau į jas pažvelgti.

Knyga prasideda teorine hibridinio karo sampratos analize, kuri formuoja nevienareikšmę poziciją, kai yra labiau tikimasi detalesnio Rusijos karinės minties ar karinės tradicijos išaiškinimo – vien jau dėl rusų kalbos ir šaltinių artumo autoriui. Vis dėlto hibridinio karo teorijos analizėje dominuoja Vakarų karybos ekspertų idėjos. Kartu pažymėtina, kad autorius neintegruoja platesnio hibridinio karo ekspertų idėjų į savo paieškas, tarkime, galėtų būti paminėti Williamas Nemethas, Johnas McCuenas ar Timothis McCullohas ir Richardas Johnsonas. Tačiau labiausiai pasigendama išsamesnės rusų karinės minties analizės, kurioje dominuotų rusų karybos analitikų ir ekspertų tekstai ar kalbos, atvaizduojančios ar savotiškai formuojančios specifinę rusišką koncepcijų evoliucijos žemėlapi, perteikiančių ar paaiškinančių, kodėl ir kaip atsirado neįprastas sprendimas agresoriui taikyti hibridinio karo metodą Ukrainoje. Kita vertus, ši trūkumą kompensuoja autoriaus drąsus ir neįprastas sprendimas, kai hibridinio karo apibrėžimas yra transformuojamas į hibridinės agresijos terminą. Inovatyvaus sprendimo paieškose tarpiniais kintamaisiais, kurie hibridinį karą modifikuoja į hibridinę agresiją, tampa iš pirmo žvilgsnio nieko tarpusavyje bendro neturinčios platformos, t. y. tinklinė karyba ir švelnioji galia. Vis dėlto pateikiama logiškai pagrįsta priežastinė grandinė, kuri sudaro įtikinamą trejybę: tinklinė karyba – informacinė kova – švelnioji galia. Tinklinėje karyboje pagrindiniu veiksniu yra laikoma informacija, dėl kurios vyksta kova, o ši kova mus perkelia iš klasikinio kovos lauko į informacinę erdvę, kurioje svarbiausią vietą užima ne kariniai veiksmai, o netiesioginiai ar netradiciniai metodai, orientuoti į oponento politinį, socialinį, diplomatinį, ekonominį, energetinį ar psichologinį dėmenį.

Svarbus prieskonis hibridinės agresijos modelyje yra valstybė (kaip objektas), kurios silpnosios ar agresoriui palankios savybės transformuojamos į sėkmės daugiklius. Ukrainos atveju svarbiausiais momentais santykiuose su Rusija tapo kultūrinis ir istorinis artumas, rusų diaspora, energetinė priklausomybė bei galimybė manipuliuoti politiniu elitu ir dezinformuoti visuomenę. Viena vertus, susidaro

įspūdis, kad Rusija Ukrainoje plėtoja naujo tipo konfliktą, kuriame raketos ir kovotojai pagrindinę vietą užleido emocijoms ir jausmams. Kita vertus, taiklios autoriaus istorinės sovietinių veiksmų analogijos leidžia teigti, jog Rusijos veiksmai Ukrainoje yra ne kas kita, kaip atnaujinta ir modifikuota sovietinė hibridinė agresija. Dar labiau intriguoja autoriaus klausimas *kada iš tikrųjų Ukrainoje pasirodė „žalieji žmogeliukai“?*, į kurį atsakymas ne tik verčia sudvejoti tarptautinės žiniasklaidos formuojamais stereotipiniais atsakymais (Maidano snaiperiai ar kariai be skiriamųjų ženklų Kryme), bet, svarbiausia, atskleidžia rusiškos hibridinės agresijos Ukrainoje ilgalaikio poveikio strategiją, kurios prioritetiniai objektai buvo Ukrainos prezidento institucija (ypač prezidentas Viktoras Janukovičius kaip vienas iš pirmųjų *žaliųjų žmogelių*), dominavimas informacinėje erdvėje, formuojant pačių ukrainiečių nuotaikas ir pažiūras ar stiprinant prorusiškų nevyriausybinių organizacijų korpusą, galvojant apie minimalius nuostolius aktyvios fazės atveju.

Patogumo dėlei knygoje autorius rusiškos hibridinės agresijos Ukrainoje priemones ir būdus skirsto į dvi neįprastas grupes: informacinės kovos ir humanitariniai elementai. Būtent šis grupavimo modelis padeda skaitytojui nepaskęsti faktuose, o autoriui leidžia koncentruotai išskirti su tyrimo tikslu susijusius duomenis ir formuluoti patarimus. Informacija šiame konflikte yra esminis hibridinės agresijos veiksnys, kai autorius visą hibridinę agresiją bando pateikti kaip informacinio karo analogą, o agresorius bando įtvirtinti dezinformuotą visuomenę ir taip daryti įtaką jos šaliai.

Magda, subtiliai interpretuodamas Rusijos informacinę kovą su Ukraina, dar originaliau pateikia šios kovos objektus, kurie praplečia erdvės perspektyvą net už pačios Ukrainos sienų. Nors hibridinėje agresijoje dominuojantis informacinės kovos vektorius labiausiai yra orientuotas į siekius tapti *nuomonės lyderiu* Ukrainos visuomenėje ir taip ja manipuluoti, ne ką mažiau svarbus veiksnys yra pačios Rusijos efektyvi vidinė komunikacija su savo visuomene, siekiant įtvirtinti ir išlaikyti *kompleksinio nekaltumo* ideologiją. Rusijos pastangos tarptautinės visuomenės atžvilgiu irgi nelieka nepastebėtos,

kai intensyviai yra siekiama sukurti klaidingą Ukrainos įvaizdį. Toks šiuolaikinės informacinės kovos erdvės platumas ypač pasunkina galimybes išvystyti efektyvias kontrpriemonės, tačiau viena iš būtinausių ir svarbiausių priemonių yra šalies žiniasklaidos priemonių raštingumo didinimas, kuris turi būti orientuotas ne tik į savo valstybės visuomenę, bet ir į paties agresoriaus bei tarptautines erdves.

E. Magdos pasirinktas humanitarinių elementų *skėtis* yra orientuotas į hibridinę agresiją kultūrinėje aplinkoje. Šis sprendimas remiasi įžvalga, kad šiuolaikinė hibridinė agresija yra itin aktyviai vykdoma nekarinėse sferose – stengiamasi kėsintis į kultūrinį šalies statusą. Nors knygoje gausu praktinių Rusijos agresijos Ukrainos kultūroje pavyzdžių (knygos, filmai, religija, istorija ir pan.), kurie iš principo kreipiami į tas pačias tris erdves kaip ir informaciniame kare, ryškiausiu veiksniu tampa unikalus Rusijos gebėjimas per kultūrą sujungti dabartį su praeitimi ir netgi formuoti ateitį („*Kas kontroliuoja dabartį – kontroliuoja ir praeitį, kas kontroliuoja praeitį – kontroliuoja ir ateitį*“). Vėlgi, taip dar kartą akcentuojama ilgalaikė hibridinės agresijos laiko ir erdvės perspektyva, o ne atsitiktinis ar netgi *ad hoc* įvykdymas. Autoriaus ryžtingai sufleruojamos sėkmingos kovos su agresija kultūroje formulės iš esmės yra pačios šalies gebėjimas veikti proaktyviai, o ne reaktyviai. Taip netgi skatinama plėtoti pačią Rusiją atakuojančias priemones, kurios būtų realizuotos ne tik Ukrainoje, bet ir tarptautinėje aplinkoje, neleidžiant agresoriui dezinformuoti ar falsifikuoti kitų šalių istorijos, kultūros ar *perkoduoti* nacionalinio identiteto tarptautinėje aplinkoje.

Nors E. Magda dažnai pabrėžia, kad ne tik Rusijos, bet ir apskritai šiuolaikinė hibridinė agresija pasižymi tikslais, orientuotais ne į teritorinius laimėjimus, o labiau į siekius užkariauti valstybės visuomenės emocijas, jausmus ir nuomones, neatsitiktinai kyla klausimas dėl Krymo aneksijos, kuri tapo Rusijos agresijos teritoriniu laimėjimu. Deja, bet autorius šio Rusijos veiksmo knygoje beveik neanalizuoja, o labiau koncentruojasi į Ukrainą ar jos Donbaso regioną, šitaip palikdamas dviprasmybę hibridinės agresijos esminio tikslo atžvilgiu: *teritorija vs. protai ir širdys*. O šio galvosūkio sprendimo paieškose apie efektyvias

priemonės prieš hibridinę agresiją ypač yra svarbu suprasti ir gebėti identifikuoti tikruosius agresoriaus politinius motyvus ar tikslus.

Nors knygoje galima rasti daug detalių Rusijos hibridinės agresijos pavyzdžių ir autoriaus siūlomų efektyvių kovos su šia agresija priemonių, esminė Ukrainos žinutė Europai šioje knygoje susideda iš dviejų pagrindinių dalių. Pirmoji yra, kad rusiškasis imperializmas niekur nedingo, o atvirksčiai – jis tebėra Rusijos užsienio politikos leitmotyvas. Ypač pabrėžiama Rusijos istorinė prigimtis naudoti karą kaip priemonę siekti savo interesų ir aktyviai bandoma įtikinti Europą, kad Putinas pasiryžęs žengti dar vieną žingsnį, o „*broliška*“ Ukraina tapo tik hibridinės agresijos poligonu, kuriame ruošiamasi veikti prieš Europą. Antroji Ukrainos žinutės Europai dalis skirta Rusijos hibridinės agresijos dekonstrukcijai, kuri atkreipia dėmesį į jos kompleksiskumą, kai realizacija vyksta per keturis veiksnius: karinį, informacinį, politinį (diplomatinį) ir ekonominį (energetinį). Taip norima įspėti apie galbūt jau prasidėjusią ir vykdomą hibridinę Rusijos agresiją Europos Sąjungoje ar pavienėje Europos valstybėje, o ne tik apie potencialias grėsmes. Efektyviausiu šios agresijos priešnuodžiu ir raktu į pergalę autorius laiko valstybių gebėjimą duoti vieningą atsaką ir laiku suvokti kylančias grėsmes.

Visgi, nepaisant akivaizdžios griaunančiosios karinio konflikto pusės Ukrainoje, galima teigti, kad knyga iš dalies remia ir pabrėžia konstruktyvią karo pusę, kai pati Rusijos hibridinė agresija sukūrė savotišką šansą Ukrainai pagaliau rasti savo unikalų ir patikimą identitetą tarptautinėje arenoje ir atsikratyti savotiško *terra incognita* valstybės įvaizdžio. Todėl knygoje netrūksta išvadų ir pasiūlymų pačiai Ukrainai, jos valdžiai ir visuomenei dėl to, ką ir kaip reikėtų daryti, norint kokybinių pokyčių. Kartu autorius ne tik išvardija savo valstybės *ligas*, bet ir aktyviai prisideda prie patriotizmo ir motyvacijos žadinimo, atskleidamas Ukrainos stiprybes, kurios išryškėjo kovojant su gerai suplanuota ir organizuota Rusijos hibridine agresija.

ALGIRDAS REVAITIS

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos
Politikos mokslų katedros doktorantas